

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu
w praktyce orzeczniczej

dr Mariusz Grabowski

Prawo prywatne
Warszawa 2022

Spis treści

Wstęp	5
1. Uwagi w sprawie stanu prawnego dotyczącego likwidacji niepodjętego depozytu	7
2. Problemy stosowania przepisów dotyczących likwidacji niepodjętego depozytu w praktyce	14
2.1. Spory prawno-kompetencyjne w oparciu o koszty przechowywania depozytu	15
2.2. Problem likwidacji niepodjętych depozytów w praktyce statutowej działalności Domów Pomocy Społecznej	19
2.3. Rezultaty pozostałych badań statystycznych przeprowadzonych na podstawie akt spraw	23
3. Wnioski z przeprowadzonego badania i uwagi odnośnie do propozycji zmian legislacyjnych	25
Bibliografia	29

Wstęp

Celem badania aktowego przeprowadzonego w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości było określenie tendencji wpływu do sądów spraw o likwidację niepodjętych depozytów, ze szczególnym uwzględnieniem depozytów o tzw. błażej wartości, to jest nie przekraczającej 100,00 zł.

W badaniu został uwzględniony rodzaj podmiotów składających wnioski o likwidację niepodjętego depozytu. Wzięto także pod uwagę charakter postępowania likwidacyjnego, tzn. czy było to postępowanie z urzędu czy na wniosek.

Szczególna uwaga została poświęcona problematyce spornej związanej z likwidacją niepodjętych depozytów, a która znalazła swe odzwierciedlenie w przywołanym orzecznictwie sądów polskich.

Całość zagadnienia będącego przedmiotem badania została rozpatrzona w aspekcie korelacji między kosztami związanymi z postępowaniem likwidacyjnym a wartością likwidowanych depozytów. Przyjęcie takiej metody badania miało na celu umożliwienie wyprowadzenia wniosków będących odpowiedzią na pytanie o celowość ewentualnych zmian legislacyjnych. Zmiany takie miałyby polegać na uproszczeniu postępowania o likwidację niepodjętych tzw. błażych depozytów, czyli w sytuacji, gdy już same koszty związane ze złożeniem wniosku o likwidację depozytu przekraczają wartość depozytu. Na koszty te składają się opłata od wniosku wynosząca obecnie 100 zł oraz koszty związane z czynnościami inicjującymi postępowanie sądowe. W badaniu została także ujęta kwestia zasadności rezygnacji z drogi sądowej w przypadku tzw. błażych depozytów.

Przedmiotem wysiłku badawczego była także próba znalezienia adekwatnych rozwiązań w prawodawstwie państw Unii Europejskiej. Możliwość posłużenia się gotowymi wzorcami legislacyjnymi znacząco ułatwiłaby koncepcyjne prace legislacyjne.

Przedmiotem badania były akta spraw dobrane losowo na reprezentatywnej próbie. Przedmiotem tych spraw była likwidacja niepodjętych depozytów ustanowionych w postępowaniu cywilnym oraz karnym. Samo badanie miało cywilnoprawny zakres.

Badanie objęło akta 187 spraw, przy czym po wstępnej weryfikacji pozostało do uwzględnienia 137 spraw. Nie zostały wzięte pod uwagę sprawy, w których postępowanie nie zostało wszczęte z powodu braków formalnych bądź braku ustawowych przesłanek do wszczęcia postępowania.

W badaniu zostały przyjęte metody: statystyczna oraz analiza merytoryczna. Przy stosowaniu tej drugiej metody uwzględniane były wyżej wymienione cele badania.

Celem i przedmiotem badania nie było wyczerpujące omówienie problematyki doktryny. Badanie zostało przeprowadzone w aspekcie praktyki stosowania prawa. Stąd też niżej zostały przywołane jedynie wybrane poglądy doktryny oraz przykłady z orzecznictwa.

1. Uwagi w sprawie stanu prawnego dotyczącego likwidacji niepodjętego depozytu

Zgodnie z art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o likwidacji niepodjętych depozytów¹ postępowanie likwidacyjne w sprawach depozytów wszczynane jest w stosunku do następujących środków majątkowych, będących „depozytami” w rozumieniu przywołanej ustawy:

- 1) środków pieniężnych, papierów wartościowych i rzeczy złożonych do depozytu sądowego oraz depozytów innych niż depozyt sądowy,
- 2) rzeczy stanowiących dowody rzeczowe oraz rzeczy zatrzymanych, co do których wydano prawomocne orzeczenie o wydaniu ich uprawnionemu lub złożeniu do depozytu sądowego,
- 3) środków pieniężnych, papierów wartościowych i rzeczy złożonych do depozytu jako kaucje i wadia.

Likwidacja niepodjętego depozytu zgodnie z brzmieniem art. 2 pkt 3 u.l.n.d., dokonywana jest poprzez konfiskatę tego depozytu na rzecz Skarbu Państwa.

Niepodjęty depozyt jest likwidowany z mocy prawa w razie niepodjęcia depozytu przez uprawnionego, pomimo upływu terminu do odbioru depozytu (art. 4 ust. 1 u.l.n.d.). Termin odbioru depozytu wynosi 3 lata od dnia doręczenia wezwania do odbioru uprawnionemu lub wezwania zastępczego, wskazanego w art. 6 ust. 5 u.l.n.d. (art. 4 ust. 2 u.l.n.d.).

Niedopuszczalne jest stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu przed upływem trzech lat od prawidłowego wezwania wierzyciela do jego odbioru.

Procedura likwidacji niepodjętych depozytów znajdujących się w dyspozycji jednostek sektora finansów publicznych została uregulowana w przepisach powołanej ustawy o likwidacji niepodjętych depozytów (art. 1 u.l.n.d.). Powyższej regulacji nie stosuje się do rzeczy, pieniędzy i papierów wartościowych złożonych do depozytu we wszystkich przypadkach, gdy istnieją przepisy szczególne, które regulują postępowanie związane ze złożeniem ich

¹ Dz. U. Nr 208, poz. 1537 ze zm., dalej: u.l.n.d.

do depozytu i likwidacją w razie ich niepodjęcia (art. 3 u.l.n.d.)². Postępowanie w sprawach o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu zostało uregulowane w Kodeksie postępowania cywilnego³, w jego części pierwszej, księdze drugiej, tytule II, dziale V, rozdziale 3.

Właściwość sądu ustawodawca określił postanowieniem art. 693¹⁸ § 2 k.p.c. Sądem właściwym do rozpoznania sprawy jest sąd miejsca złożenia depozytu.

Przedmiotem postępowania sądu w sprawie o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu jest ustalenie:

- 1) podmiotu uprawnionego do odbioru depozytu,
- 2) prawidłowości wezwania do odbioru depozytu oraz
- 3) bezskutecznego upływu trzyletniego terminu do odbioru depozytu zgodnie z treścią art. 4 i art. 6 u.l.n.d.

Do likwidacji niepodjętego depozytu dochodzi z mocy prawa w sytuacji nie podjęcia depozytu przez uprawnionego, pomimo upływu terminu do odbioru depozytu (art. 4 ust. 1 u.l.n.d.).

W postępowaniu likwidacyjnym niepodjętego depozytu sąd bada prawidłowość dwóch przesłanek, od których łącznego spełnienia uzależniona jest możliwość likwidacji niepodjętego depozytu:

- 1) czy uprawniony został skutecznie wezwany do odbioru depozytu oraz czy termin odbioru depozytu został prawidłowo wskazany w wezwaniu,
- 2) czy upływał termin do odbioru depozytu.

Jeżeli zostały łącznie spełnione ww. przesłanki, sąd stwierdza likwidację niepodjętego depozytu, którego własność przechodzi na Skarb Państwa.

Dla skuteczności wezwania uprawnionego do odbioru depozytu nie jest wymagane bezpośrednie doręczenie mu wezwania. Wezwanie musi jednak zawierać elementy niezbędne, określone w przepisach art. 6 u.l.n.d.

W przedmiocie niniejszego badania istotne znaczenie⁴ mają obowiązki nałożone na przechowawcę depozytu, gdyż generują one koszty, zarówno ekonomiczne, jak i społeczne. Obowiązki te sprowadzają się do trzech czynności⁵:

- 1) prawidłowego wezwania uprawnionego. Zgodnie z art. 6 ust. 1 u.l.n.d., podmiot, który przechowuje depozyt jest obowiązany wezwać uprawnionego do odbioru depozytu w terminie 3 lat od dnia doręczenia wezwania do odbioru uprawnionemu (art. 4 ust. 2 u.l.n.d.) albo wezwania uprawnionego w trybie wywieszenia odpowiedniego ogłosze-

² Np. art. 187 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r. poz. 1360 ze zm.) i art. 44 ustawy z 20 kwietnia 2004 r. o pracowniczych programach emerytalnych (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 2139 ze zm.).

³ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r. poz. 1805 ze zm.), dalej: k.p.c.

⁴ Oprócz kosztów postępowań prawnych *sensu stricto*.

⁵ Lub – odpowiednio – grup czynności.

nia na tablicy informacyjnej w siedzibie przechowującego depozyt na okres 6 miesięcy (art. 6 ust. 5 u.l.n.d.). Wezwanie do odbioru winno zawierać pouczenie o skutkach niepodjęcia depozytu (art. 6 ust 1 *in fine* u.l.n.d.).

Wezwanie do odbioru depozytu następuje niezwłocznie po złożeniu depozytu lub uzyskaniu wiadomości o wystąpieniu okoliczności, która umożliwia odebranie tego depozytu (art. 6 ust. 2 u.l.n.d.);

- 2) prawidłowego ustalenia uprawnionego podmiotu (podmiotów). Oczywiście obowiązek ten dotyczy powinności wymienionej w powyższym pkt. 1, należy go jednak wyszczególnić w osobnym punkcie. Problematyczne staje się bowiem ustalenie uprawnionych podmiotów w sytuacji śmierci uprawnionego deponenta przed upływem terminu likwidacji depozytu. W razie śmierci deponenta konieczne jest ustalenie kręgu uprawnionych spadkobierców w celu wezwania ich do odbioru depozytu. Co więcej, od przechowawcy depozytu wymagane jest dochowanie należytej staranności w tej mierze. W postępowaniu o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu sąd dokonuje oceny, czy został spełniony powyższy obowiązek. Stwierdzenie braku zachowania należytej staranności uniemożliwia likwidację niepodjętego depozytu. Brak ten oznacza bowiem, że nie biegnie wyżej wskazany termin odbioru depozytu, toteż nie jest możliwe orzeczenie likwidacyjne. Nie doszło do skutecznego wezwania uprawnionego do odbioru depozytu;
- 3) obowiązki przechowawcy związane z czynnością przechowywania depozytu, które są obowiązkami starannego działania oraz związany z nimi ciężar ponoszonych kosztów.

Przeprowadzone celem niniejszej analizy badanie aktowe wskazuje, że ciężar ustalenia uprawnionych spadkobierców przy restrykcyjnie traktowanym obowiązku zachowania należytej staranności generuje nadmierne i niepotrzebne koszty społeczne i ekonomiczne. W rezultacie dochodzi nieraz do sytuacji, które mają wręcz karykaturalny wymiar. Zapewne wbrew pierwotnym intencjom prawodawcy. Mamy bowiem do czynienia w tej mierze z literalnie pojętym i absolutyzowanym przez wymiar sprawiedliwości obowiązkiem poszanowania konstytucyjnego prawa własności przysługującego uprawnionym spadkobiercom. W oderwaniu od zdroworozsądkowo pojętego *ratio legis* oraz kosztów sprowadzających się m.in. do braku poszanowania prawa własności (także konstytucyjnego!) podatników, na których przerzucony jest nadmierny ciężar finansowy w porównaniu z nikłą albo żadną wartością likwidowanych depozytów. Nie wspominając o skutkach obciążenia organów stosujących prawo sprawami błahymi bądź bez znaczenia. Tak jest – przykładowo – w przywołanych niżej sytuacjach likwidacji depozytu o wartości równej 1 czy 5 groszy, albo gdy depozyt nie ma żadnej wartości ekonomicznej. Nie sposób nie zauważyć, że owi „uprawnieni spadkobiercy” będą – delikatnie rzecz ujmując – słabo zainteresowani spadkiem o wartości słownie: jeden grosz.

Z przywołanym tu problemem mamy do czynienia, gdy nie jest znany spadkobierca zmarłego deponenta bądź nie jest znane miejsce zamieszkania lub siedziba uprawnionego. Przepisy u.l.n.d. ustanawiają na tę okoliczność określony tryb postępowania oraz nakładają obowiązki związane z zachowaniem prawidłowości tego trybu. Kryterium oceny jest zachowanie należytej staranności przez przechowującego depozyt.

Zgodnie z przepisami powyższej ustawy przechowujący depozyt występuje do organu prowadzącego właściwą ewidencję, rejestr lub zbiór danych o udzielenie informacji umożliwiających ustalenie uprawnionego oraz jego miejsca zamieszkania bądź siedziby (art. 6 ust. 3 u.l.n.d.). Jeśli uprawniony nie jest znany albo nie jest możliwe ustalenie jego miejsca zamieszkania albo siedziby na podstawie ewidencji, rejestrów lub zbiorów danych, wezwanie do odbioru może nastąpić po upływie 3 lat od dnia złożenia przedmiotu do depozytu (art. 6 ust. 4 u.l.n.d.). Ocena, czy zachodzi wymieniona przesłanka niemożliwości, dokonywana jest w oparciu o kryterium zachowania należytej staranności. Nie wystarczy zatem sam upływ czasu. Podmiot przechowujący depozyt zobowiązany jest do podjęcia należytej staranności czynności, a więc do aktywnego wysiłku zmierzającego do ustalenia okoliczności umożliwiających skuteczne wręczenie wezwania do odbioru depozytu. Zasadność (poprawność) samego wniosku o likwidację niepodjętego depozytu uzależniona jest od spełnienia przez wnioskującego obowiązku należytej staranności (art. 693¹⁹ § 2 k.p.c.). Sąd dokonuje tej oceny biorąc pod uwagę wszystkie istotne okoliczności dotyczące konkretnego przypadku. Już z powyższego widoczna jest konieczność adekwatnego i niemałego zaangażowania zarówno wnioskującego o likwidację depozytu, jak i sądu.

Dodatkowe uwagi w odniesieniu do powyższego mają miejsce poniżej, w szczególności w kwestiach dotyczących problematyki likwidacji niepodjętych depozytów pozostawionych przez byłych podopiecznych Domów Pomocy Społecznej⁶.

Po spełnieniu ustawowych (u.l.n.d.) przesłanek likwidacji depozytu dotyczących wezwania i bezskutecznego upływu czasu następuje likwidacja niepodjętego depozytu z mocy prawa.

Postanowienie sądu w sprawie likwidacji depozytu ma zatem charakter deklaratoryjny⁷. Treść postanowienia sądu powinna zawierać wyraźne stwierdzenie o likwidacji depozytu, określenie przedmiotu depozytu oraz wskazanie podstawy jego złożenia.

Postanowienie o stwierdzeniu likwidacji niepodjętego depozytu może zostać zaskarżone apelacją jako orzeczenie co do istoty sprawy (art. 518 k.p.c.). Od postanowienia sądu wydanego w drugiej instancji skarga kasacyjna nie przysługuje (art. 519¹ § 4 pkt 5 k.p.c.).

Sądem właściwym do rozpoznania sprawy o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu jest sąd miejsca złożenia depozytu (art. 693¹⁸ § 2 k.p.c.). Likwidację niepodjętego

⁶ Dom Pomocy Społecznej – dalej także: DPS.

⁷ Tak np. postanowienie Sądu Okręgowego w Bydgoszczy z dnia 25 sierpnia 2014 r., II Ca 443/14, LEX nr 1849515.

depozytu orzeka sąd na wniosek przechowującego (art. 9 ust. 1 u.l.n.d.), natomiast jeżeli przechowującym depozyt jest sąd, likwidacja dokonywana jest z urzędu (art. 9 ust. 2 u.l.n.d.).

Uczestnikami postępowania likwidacyjnego, poza wnioskodawcą (przechowującym), są:

- 1) uprawniony;
- 2) deponent;
- 3) Skarb Państwa, na rzecz którego przechodzą prawa związane z depozytem (art. 510 k.p.c. oraz art. 2 pkt 3 i art. 9 u.l.n.d.).

Zgodnie z art. 693¹⁹ k.p.c. wniosek wszczynający postępowanie o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu powinien zawierać dane umożliwiające ustalenie okoliczności, w jakich nastąpiło złożenie do depozytu, co było przedmiotem depozytu oraz jaka osoba jest uprawniona do odbioru depozytu. A zatem we wniosku o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu należy obligatoryjnie:

- 1) wskazać wszystkie istotne okoliczności złożenia depozytu;
- 2) dokładnie określić depozyt, który podlega likwidacji;
- 3) wskazać uprawnionego do odbioru depozytu.

Powyższe trzy elementy wniosku, które muszą być spełnione łącznie, są wymogami formalnymi w rozumieniu k.p.c. Zatem brak ich wskazania stanowić będzie podstawę do zastosowania przepisu art. 130 w zw. z art. 13 § 1 k.p.c.⁸.

Jeżeli uprawniony do odbioru depozytu nie jest znany lub nie można ustalić jego miejsca zamieszkania bądź siedziby, wnioskujący o likwidację depozytu zobowiązany jest do przedstawienia dowodów potwierdzających dokonanie stosownych⁹ czynności zmierzających do ustalenia tych okoliczności. Przy wykazaniu spełnienia takich czynności ma zastosowanie przepis art. 693²¹ k.p.c., zgodnie z którym uczestników postępowania o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu, którzy nie są znani lub których miejsce zamieszkania lub siedziba nie są znane, sąd wzywa do udziału w postępowaniu w drodze wywieszenia obwieszczenia publicznego w budynku sądu.

Przedstawienie we wniosku okoliczności złożenia do depozytu umożliwia dokonanie ustaleń co do charakteru prawnego toczącego się postępowania, w ramach którego został złożony taki wniosek, a więc czy jest nim postępowanie karne, czy cywilne. Zatem we wniosku powinno się znaleźć – jak zaznacza się w doktrynie¹⁰ – określenie:

- 1) charakteru prawnego postępowania oraz czynności prawnych depozytu, tj. w jakim postępowaniu został złożony – karnym czy cywilnym;

⁸ A. Zieliński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2014, s. 1256.

⁹ Tzn. wymaganych w okolicznościach konkretnego przypadku.

¹⁰ J. Studzińska, *Likwidacja niepodjętego depozytu* [w:] J. Studzińska, E. Gapska, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2020, s. 1006–1010.

- 2) genezy prawnej i celu złożenia depozytu, tj. czy np. mamy do czynienia z wykonaniem postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia bądź omawiana czynność prawna dokonana jest w celu zwolnienia się z ciążącego zobowiązania, itd.

Wskazanie powyższych okoliczności jest niezbędne, gdyż umożliwia to sądowi dokonanie ustalenia, czy do danego depozytu mają zastosowanie przepisy u.l.n.d.¹¹

Zgodnie z postanowieniem art. 693¹⁹ pkt 2 k.p.c, wnioskodawca winien dokładnie określić przedmiot depozytu skierowanego do likwidacji. Określenie winno być wystarczające do identyfikacji przedmiotu depozytu.

Wniosek o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu winien zawierać oznaczenie uprawnionego podmiotu wskazanego wcześniej we wniosku o zezwolenie na złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu. W przypadku zmian podmiotowych po stronie podmiotu uprawnionego do odbioru depozytu, należy udowodnić te okoliczności, gdyż wnioskodawca obowiązany jest wskazać ten podmiot, który jest uprawniony do odbioru depozytu w dacie złożenia wniosku o likwidację¹².

Spełnienie tego ostatniego wymogu jest w praktyce głównym problemem, jeśli chodzi o obowiązki wnioskodawcy. Ustalenie uprawnionego wymaga – co podkreśla orzecznictwo¹³ – nie tylko podjęcia czynności „formalnego obowiązku”, jak. np. procedura ogłoszeniowa, ale podjęcia wszelkich czynności starannego działania wymaganych w danym przypadku. Co więcej, to na wnioskodawcy spoczywa ciężar dowodu starannego działania. Praktyka do-

¹¹ J. Studzińska, *Likwidacja...*, s. 1006 i n. wraz z powołaną tam literaturą.

¹² K. Markiewicz, *Postępowanie w sprawach depozytowych*, Warszawa 2007, s. 274.

¹³ Zob. np. postanowienie Sądu Okręgowego w Lublinie z dnia 5 lutego 2015 r., II Ca 937/14, LEX nr 1834854 uchylające postanowienie Sądu Rejonowego Lublin-Zachód w Lublinie o likwidacji niepodjętego depozytu wskutek zarzutu uprawnionego do odbioru depozytu o pozbawienie go prawa do sądu przez nieprawidłowe doręczenie wezwania do odbioru. Także postanowienie Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 29 marca 2017 r., III Ca 408/17, LEX nr 2386147 uchylające postanowienie Sądu Rejonowego dla Łodzi-Widzewa o likwidacji niepodjętego depozytu wskutek zarzutu uprawnionego do odbioru depozytu o pozbawienie go prawa do sądu przez brak doręczenia wezwania uprawnionemu do odbioru depozytu; brak ten był wynikiem niedochowania należytej staranności przez wnioskującego przy ustalaniu kręgu podmiotów uprawnionych do odbioru depozytu; sąd apelacyjny stwierdził, że wnioskujący miał możliwość – przy zachowaniu tejże staranności – prawidłowego ustalenia uprawnionych, ale tego nie uczynił; wnioskującym był DPS. Także postanowienie Sądu Okręgowego w Gdańsku z dnia 5 grudnia 2012 r., III Ca 504/12, LEX nr 1714971 uchylające postanowienie Sądu Rejonowego w G. o likwidacji niepodjętego depozytu wskutek zarzutu uprawnionego do odbioru depozytu o brak doręczenia mu wezwania do odbioru depozytu; sąd apelacyjny stwierdził, że: „Wezwanie do odbioru depozytu przez wywieszenie na tablicy informacyjnej na okres sześciu miesięcy uzależnione jest od braku możliwości doręczenia wezwania do odbioru depozytu”, natomiast w rozpatrywanej sprawie możliwość bezpośredniego doręczenia była, ale wnioskujący o likwidację nie podjął wymaganych czynności ustalających taką możliwość, co uczyniłby przy zachowaniu należytej staranności. Dalej: postanowienie Sądu Okręgowego w Gliwicach z dnia 10 maja 2016 r., III Ca 1861/15, LEX nr 2053249 uchylający postanowienie Sądu Rejonowego w Rudzie Śląskiej o likwidacji niepodjętego depozytu wskutek zarzutu uprawnionego do odbioru depozytu o brak doręczenia wezwania uprawnionemu do odbioru depozytu; sąd apelacyjny stwierdził, że Sąd (likwidacja z urzędu) miał możliwość prawidłowego ustalenia uprawnionego, ale tego nie uczynił – w poruszanej sprawie Sąd Rejonowy „doręczał” wezwanie osobie zmarłej (*sic!*), chociaż dysponował możliwością ustalenia faktu śmierci tej osoby. Ponadto orzeczenia przywołane w punkcie dotyczącym likwidacji niepodjętych depozytów pozostałych po zmarłych podopiecznych Domów Pomocy Społecznej.

tycząca chociażby Domów Pomocy Społecznej aż nadto wykazuje, jak problematyczne dla wnioskodawcy może być i jest to obciążenie.

Wskazanie osoby uprawnionej do odbioru depozytu jest oczywiście niezbędne ze względów merytorycznych. Z formalnego punktu widzenia chodzi zaś o wskazanie uczestnika postępowania w sprawie o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu¹⁴.

Dopiero wtedy, gdy wnioskodawca wykaże wszystkie przesłanki do likwidacji niepodjętego depozytu, sąd stwierdza likwidację.

W treści postanowienia sąd powinien zamieścić wyraźne stwierdzenie o likwidacji depozytu wraz z określeniem przedmiotu depozytu oraz wskazaniem podstawy prawnej i faktycznej tej likwidacji.

Jak wskazano powyżej, na postanowienie o stwierdzeniu likwidacji niepodjętego depozytu przysługuje apelacja, albowiem jest to orzeczenie co do istoty sprawy (art. 518 k.p.c.). Natomiast skarga kasacyjna w sprawach dotyczących likwidacji niepodjętych depozytów nie przysługuje (art. 519¹ k.p.c.).

Orzeczenie o stwierdzeniu likwidacji niepodjętego depozytu wykonuje naczelnik właściwego urzędu skarbowego w trybie i na zasadach określonych w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (art. 693²² k.p.c.).

Pozostałe, uszczegółowione już zasady i tryb likwidacji niepodjętych depozytów regulują przepisy ustawy z 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji¹⁵ wraz z rozporządzeniami wykonawczymi do tej ustawy.

Jeśli chodzi o prawo Unii Europejskiej, to u.l.d.n. nie jest przedmiotem bezpośrednio objętym regulacją tego prawa. Pośrednio natomiast wchodzą w grę te same zasady ogólne, które mają zastosowanie do prawodawstwa krajowego, a które są poniżej poruszone w aspekcie zgodności konstytucyjnej ewentualnych zmian przepisów u.l.d.n. Są to przede wszystkim zasady dotyczące równości wobec prawa, w tym zasada niedyskryminacji oraz dyrektywy dotyczące dopuszczalnych ograniczeń praw fundamentalnych, które znalazły swój wyraz w przepisach art. 31 ust. 3 Konstytucji¹⁶ (zasada proporcjonalności, zgodnego celu i następne). Jeśli chodzi o prawodawstwa krajowe, to przeprowadzona kwerenda wskazuje, że raczej mamy do czynienia z regulacjami szczególnymi, zróżnicowanymi ze względu na obszar regulacji, np. prawo celne, niż z kompleksową regulacją prawną likwidacji niepodjętego depozytu.

¹⁴ J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, red. T. Ereciński, Warszawa 2012 s. 443.

¹⁵ Tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 479 ze zm.

¹⁶ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm).

2. Problemy stosowania przepisów dotyczących likwidacji niepodjętego depozytu w praktyce

Z brzmienia przepisu art. 8 ust. 1 u.l.n.d. wynika, że koszty przechowywania i sprzedaży depozytu oraz utrzymania go w należyтым stanie, a także koszty zawiadomień i poszukiwań, ponosi uprawniony. Należy w tym miejscu podkreślić, że przywołany przepis formułuje jedynie zasadę ostatecznego ponoszenia kosztów depozytu. Do takiej interpretacji skłania treść art. 8 ust. 2 u.l.n.d., w którym jest mowa o uiszczeniu przez uprawnionego kosztów wymienionych w art. 8 ust. 1 u.l.n.d., jako warunku wydania depozytu uprawnionemu. Jednakże przedmiot niniejszego badania dotyczy niepodjętych depozytów. Toteż należy przywołać zasadę ponoszenia tych kosztów w sposób tymczasowy. Zastosowanie tej drugiej zasady skutkuje pełnym obciążeniem kosztami przechowującego. W sprawach, w którym postanowienia u.l.n.d. nie przewidują zastosowania innych przepisów o charakterze procesowym czy wykonawczym, należy przyjąć, że stosuje się przepisy gałęzi prawa regulującej postępowanie, na gruncie którego depozyt powstał. Przykładowo, w zakresie kosztów przechowywania depozytu w postępowaniu karnym zastosowanie ma art. 619 § 1 Kodeksu postępowania karnego¹⁷ zwanego dalej k.p.k., zgodnie z którym w braku odmiennego uregulowania ustawowego wszelkie wydatki wykląda tymczasowo Skarb Państwa¹⁸.

Mając powyższe na uwadze, należy podkreślić znaczący ciężar ekonomiczny spadający na Skarb Państwa z tytułu likwidacji niepodjętych depozytów. Ten istotny aspekt ekonomiczny podnoszony jest w aktualnym orzecznictwie Sądu Najwyższego, m.in. w postanowieniu z dnia 26 października 2011 r., I KZP 14/11¹⁹, w którym Sąd Najwyższy sformułował obowiązki przechowującego. Marek Siwek w glosie do tego postanowienia²⁰ stwierdza: *Trzeba przypomnieć, że zgodnie z art. 6 ust. 1 u.l.n.d. podstawowym obowiązkiem przechowującego jest wezwanie uprawnionego do odbioru depozytu, zaś w sytuacji gdy nie jest znane miejsce zamieszkania*

¹⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r. poz. 1375 ze zm.).

¹⁸ Por. M. Siwek, Glosa do postanowienia SN z dnia 26 października 2011 r., I KZP 14/11, LEX 2012, teza 1.

¹⁹ OSNKW 2011, nr. 11, poz. 98.

²⁰ M. Siwek, Glosa..., pkt 2.

lub siedziba uprawnionego – wystąpienie do organu prowadzącego właściwą ewidencję, rejestr lub zbiór danych o udzielenie informacji umożliwiających ustalenie tego miejsca (art. 6 ust. 3 u.l.n.d.). W przypadku braku możliwości doręczenia wezwania do odbioru depozytu lub nieustalenia uprawnionego, przechowujący depozyt jest obowiązany dokonać wezwania poprzez jego wywieszenie na tablicy informacyjnej w swojej siedzibie na okres 6 miesięcy, a gdy wartość depozytu przekracza 5000 zł – w dzienniku poczytnym w danej miejscowości lub w Biuletynie Informacji Publicznej (art. 6 ust. 5 u.l.n.d.). Prócz wymienionych obowiązków, ukierunkowanych na poszukiwanie osoby uprawnionej celem przekazania jej depozytu, przechowującego obciążają obowiązki stałej kontroli przedmiotu stanowiącego depozyt, w zakresie zarówno jego substancji, wartości, przechowywania oraz kosztów związanych z przechowywaniem i ich relacji do wartości przedmiotu stanowiącego depozyt. Przedmiot stanowiący depozyt, ulegający łatwemu zepsuciu, przechowujący zobowiązany jest niezwłocznie sprzedać z wolnej ręki, zaś w sytuacji, kiedy przechowywanie powoduje znaczne obniżenie wartości depozytu lub związane jest z niewspółmiernymi kosztami w stosunku do jego wartości lub nadmiernymi trudnościami, przechowujący powinien wystąpić do sądu z wnioskiem o jego sprzedaż (art. 7 ust. 1 i 2 u.l.n.d.). Wreszcie to na przechowującym spoczywa obowiązek wystąpienia z wnioskiem do sądu o likwidację niepodjętego depozytu, w sytuacji kiedy w czasie przewidzianych w art. 6 ustawy terminów nie dojdzie do jego zwrotu osobie uprawnionej (art. 9 ust. 1 i 2 u.l.n.d.).

2.1. Spory prawnokompetencyjne w oparciu o koszty przechowywania depozytu

W razie złożenia rzeczy do depozytu sądowego na podstawie art. 231 § 1 k.p.k. koszty przechowania i utrzymania rzeczy w należytym stanie, o których mowa w art. 8 ust. 1 u.l.n.d., ponosi ta jednostka sektora finansów publicznych, która wydała orzeczenie w tym przedmiocie (do czasu uiszczenia ich przez uprawnionego do odbioru rzeczy – art. 8 ust. 2 u.l.n.d.).

Powyższa sytuacja generuje w praktyce wiele sporów kompetencyjnych pomiędzy jednostkami sektora publicznego, które wszelkimi sposobami usiłują odsunąć od siebie konieczność ponoszenia kosztów likwidacji niepodjętych depozytów. Jeden z przykładów obrazujących taki spór znajdujemy w powoływanym już wyżej orzeczeniu Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2011 r., w uzasadnieniu którego czytamy: *W myśl definicji legalnej, zamieszczonej w ustawie o likwidacji niepodjętych depozytów, są nimi m.in. rzeczy zatrzymane, co do których zapadło prawomocne orzeczenie o złożeniu do depozytu sądowego (art. 2 ust. 1 lit. b). Ustawa ta wielokrotnie posługuje się pojęciem „przechowujący depozyt”. Z jej treści, a zwłaszcza z art. 1, art. 7 ust. 2 i art. 9 ust. 1 wynika, że przechowującym depozyt jest prokurator, jeżeli to on złożył rzecz do depozytu sądowego, albo sąd, gdy o tym orzekł. Przechowującym depozyt nie jest więc przechowawca w rozumieniu art. 835 k.c. „Przechowującego depozyt” nie należy również utożsamiać z „uprawnionym podmiotem przechowującym”, o którym mowa w § 3 ust. 3 rozporządzenia. Skoro przechowującym*

depozyt jest ten, kto złożył rzecz do depozytu sądowego, to na tym podmiocie (prokuraturze albo sądzie) ciąży obowiązek pokrywania kosztów przechowania depozytu i utrzymania go w należytym stanie, wyszczególnionych w art. 8 ust. 1 u.l.n.d. Uprawniony podmiot przechowujący, wskazany w § 3 ust. 3 rozporządzenia, nie będzie się mógł ubiegać o zwrot wydatków na podstawie tego przepisu po prawomocnym umorzeniu postępowania przygotowawczego, bowiem rozporządzenie to, jak wynika z jego tytułu, dotyczy wydatków Skarbu Państwa wyłącznie w postępowaniu karnym. Podmiot ten (tu KWP) może jednak żądać zwrotu dalej ponoszonych kosztów od prokuratora na podstawie art. 8 ust. 3 u.l.n.d., skoro w myśl art. 231 § 1 zd. 2 k.p.k. przepisy tej ustawy (u.l.n.d.) stosuje się odpowiednio po złożeniu rzeczy do depozytu sądowego. Koszty te będą miały charakter publiczno-prawny, co wyklucza dochodzenie ich przed sądem cywilnym (użycia „odpowiednich instrumentów prawa cywilnego”, jak sugeruje się we wniosku prokuratora Prokuratury Generalnej – zob. przedmiot regulacji Kodeksu cywilnego i podmioty stosunków cywilnoprawnych, w tym umowy przechowania – art. 1 k.c. w zw. z art. 33¹ § 1 k.c., a także uchwała SN z dnia 9 lutego 2007 r., III CZP 161/06, OSNC 2008, z. 1, poz. 4; wyrok SN z dnia 3 października 2007 r., IV CSK 159/07, LEX nr 619643).

Skalę i sposób skomplikowania problemów kompetencyjnych jednostek finansów publicznych, mających częstokroć miejsce w sprawach „błahych” depozytów, gdzie generują się koszty przechowania, zarysowuje M. Siwek w glosie do przedmiotowego postanowienia, wskazując, iż: *Dla ustalenia, który podmiot jest przechowującym na gruncie przepisów ustawy o likwidacji niepodjętych depozytów, nie może być więc wystarczająca wykładnia językowa, gdyż posługując się nią, przymiot przechowującego mógłby dotyczyć podmiotów, u których faktycznie przedmiot stanowiący depozyt znajduje się, a są to wskazane wyżej urzędy lub instytucje z art. 230 § 3 k.p.k. lub właściwe instytucje, w sytuacji gdy przedmiot ma wartość artystyczną lub historyczną (art. 231 § 2 k.p.k.). W rezultacie takiej wykładni obowiązki przechowującego wymienione w ustawie obciążałyby podmioty niezwiązane z prowadzonym postępowaniem karnym, z powodu jedynie posiadania odpowiednich warunków do przechowywania określonej kategorii depozytów. Tego rodzaju rozwiązanie jest sprzeczne z wykładnią funkcjonalną²¹. Toteż Sąd Najwyższy przyjął stanowisko, że za przechowującego nie może być uznany przechowawca w rozumieniu art. 835 k.c., a do takiej kategorii należałoby zaliczyć także podmioty wymienione w omawianym powyżej uzasadnieniu do postanowienia Sądu Najwyższego.*

Dookreślenie pojęcie przechowującego depozyt na gruncie u.l.n.d., uczynione przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 26 października 2011 r. w odniesieniu do postępowania karnego oraz w odniesieniu do sporów doktryny w tej mierze ma wielką wagę. Sąd Najwyższy – rozstrzygając dylemat określenia właściwego przechowującego, tzn. czy jest nim sąd czy prokurator – podzielił wiodący pogląd doktryny w tej mierze, a osadzony na koncepcji braku kontroli sądowej postanowienia prokuratora o złożeniu do depozytu sądowego. Jak dopowiada

²¹ M. Siwek, *Glosa...*, pkt 7

M. Siwek: Wniosek, że z racji charakteru depozytu, przechowującym jest zawsze sąd, niezależnie od tego, czy o złożeniu do depozytu sam orzekał, czy uczynił to prokurator, przy jednoczesnym braku kontroli sądowej postanowień wydanych przez prokuratora, powodowałby, że sąd co do zasady byłby organem przechowującym wszystkie przedmioty w postępowaniu karnym, które stanowią zarazem depozyty, choć w sprawach zakończonych na etapie postępowania przygotowawczego realizacja obowiązku poszukiwania osoby uprawnionej byłaby ograniczona już z powodów technicznych²². Toteż Sąd Najwyższy zdecydował, że w przywołanym sporze za przechowującego w rozumieniu przepisów u.l.n.d. należy uznać ten organ, który wydał postanowienie o złożeniu przedmiotu do depozytu sądowego. W tym wypadku organem takim był prokurator.

Warto w tym miejscu zacytować komentarz M. Siwka do omawianego postanowienia: Należy jednocześnie zauważyć, iż zgodnie z treścią art. 9 ust. 1 i 2 u.l.n.d. likwidację niepodjętego depozytu stwierdza sąd na wniosek przechowującego depozyt, jednakże, jeżeli przechowującym depozyt jest sąd, likwidację niepodjętego depozytu sąd stwierdza z urzędu. Akceptacja stanowiska, zgodnie z którym przechowującym depozyt w postępowaniu karnym jest zawsze sąd, nasuwałaby zastrzeżenia do takiej budowy normy prawnej. Przy takim ukształtowaniu znaczenia terminu „przechowujący” wystarczyłoby zastrzeżenie, że likwidację depozytu ustanowionego w postępowaniu karnym sąd stwierdza z urzędu. Można nawet stwierdzić, że byłoby zbędne w ogóle posługiwanie się przez ustawodawcę terminem „przechowujący”, skoro zawsze byłby to sąd. Skoro więc regulacje z art. 9 ust. 1 i 2 u.l.n.d. przewidują postępowanie w przedmiocie likwidacji niepodjętego depozytu co do zasady na wniosek przechowującego, wyjątkowo zaś z urzędu, co ma miejsce, gdy przechowującym jest sąd, należy uznać, że sąd jest przechowującym depozyt, jeżeli sam taki ustanowił, tj. wydał postanowienie o zwrocie rzeczy osobie uprawnionej albo o złożeniu do depozytu sądowego²³.

Reasumując, ustawowe obowiązki przechowawcy depozytu oraz ciężar kosztów z nimi związanych obciąża ten podmiot, który przechowuje depozyt, np. Dom Pomocy Społecznej.

Podkreślenia wymaga fakt, iż w tak trzeciorzędnych z punktu widzenia praktyki stosowania²⁴ prawa kwestiach jak likwidacja niepodjętych depozytów toczą się spory doktrynalne znajdujące odzwierciedlenie w praktyce stosowania prawa przez sądy i prokuraturę. Przykładowo w praktyce prokuratorskiej bywa powoływane zapatrywanie, że przepisy kodeksu postępowania cywilnego, obejmujące postępowanie w przedmiocie likwidacji niepodjętego depozytu, mają zastosowanie jedynie do depozytów złożonych w związku ze stosunkami cywilnoprawnymi, podczas gdy postępowanie w przedmiocie likwidacji niepodjętego depozytu ustanowionego w sprawie karnej jest postępowaniem incydentalnym, do którego mają

²² M. Siwek, *Glosa...*, pkt 8.

²³ M. Siwek, *Glosa...*, pkt 9.

²⁴ Chodzi o porównanie z wagą innych spraw prowadzonych w postępowaniach cywilnoprawnych i prawnokarnych a nie o umniejszenie znaczenia w ogóle rozpatrywanego tu postępowania w sprawie likwidacji niepodjętego depozytu.

zastosowanie przepisy karne²⁵. Pogląd ten nie wydaje się być trafny. Z brzmienia przepisów u.n.i.d. można wyprowadzić wniosek, iż kwestie depozytowe zostały w niej uregulowane w sposób kompleksowy. Nie można nie zauważyć, że ustawą tą został znowelizowany k.p.c. i jedynie tam znajdują się przepisy proceduralne dotyczące postępowania likwidacyjnego.

Na spory kompetencyjne w sprawach marginalnych z punktu widzenia statutowych zadań jednostek finansów publicznych warto spojrzeć w kontekście realnej wartości niepodjętych depozytów, z którymi mają do czynienia w praktyce ww. jednostki. Sprawy likwidacji depozytów, zajmujące nierzadko czas i uwagę dwóm instancjom sądowym oraz generujące wysokie koszty, dotyczą kwot na poziomie z reguły nie wyższym niż połowa najniższego wynagrodzenia za pracę, a czasem nawet w wysokości 1 grosza²⁶. Przykładem dobrze obrazującym omawiany problem może być sprawa tocząca przed Sądem Rejonowym dla Łodzi-Widzewa w Łodzi, w VIII Wydziale Cywilnym²⁷ w okresie od dnia 15 maja 2006 r. aż do dnia 9 maja 2018 r. (a więc przez blisko 12 lat), której przedmiotem była likwidacja niepodjętego depozytu o wartości 680,00 zł.

W świetle rozważań zawartych w niniejszym punkcie widać, że źródłem sporów kompetencyjnych są koszty związane z przechowaniem i likwidacją niepodjętego depozytu. Już tylko te drugie koszty (likwidacja depozytu) w większości badanych przypadków, o czym poniżej, wielokrotnie przekraczają wartość niepodjętego depozytu w porównaniu z kosztami obciążającymi przechowawcę. Ponadto są to koszty nieodzyskiwalne dla przechowawcy depozytu podlegającego likwidacji. Natomiast jeśli odniesiemy się do całościowych kosztów związanych z likwidacją niepodjętego depozytu, które liczą się w tysiącach złotych, a które obciążają podmioty sektora publicznego, od sądów zaczynając, poprzez prokuraturę, policję, organy administracji celnej, skarbowej, na organach samorządowych kończąc (np. w zakresie DPS-ów), to widoczny jest znaczny poziom tych kosztów pozostający w rażącej wręcz dysproporcji do wartości niepodjętych depozytów w ogóle. Mamy tutaj do czynienia z marnotrawczym obciążeniem finansowym ostatecznego realnego „płatnika”, którym jest podatnik. Do powyższych kosztów należy dodać inne koszty finansowe, które są pośrednim rezultatem dodatkowego obciążenia aparatu wymiaru sprawiedliwości, prokuratury czy organów ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Do powyższych kosztów należy dopisać również niewymierne²⁸ finansowo koszty społeczne wynikające z oderwania organów wymiaru sprawiedliwości od spraw istotniejszych

²⁵ Por. O. M. Piaskowska, *Właściwość sądu do orzekania w przedmiocie depozytu w sprawie karnej*, „Prokuratura i Prawo 2009”, nr 1, s. 67 i n.

²⁶ Tak np. wartość likwidowanego depozytu wynosiła 1 grosz w sprawie prowadzonej przed Sądem Rejonowym w Nowym Sączu, Wydział I Cywilny, zakończonej postanowieniem z dnia 13 czerwca 2016 r., <https://www.nowysacz.sr.gov.pl/new,mg,107.html,280> (dostęp: 28.03.2023 r.).

²⁷ Postanowienie Sądu Rejonowego dla Łodzi-Widzewa w Łodzi z dnia 9 maja 2018 r., VIII Ns 110/17, LEX nr 2501608.

²⁸ Tzn. niepoliczalne, aczkolwiek istotne.

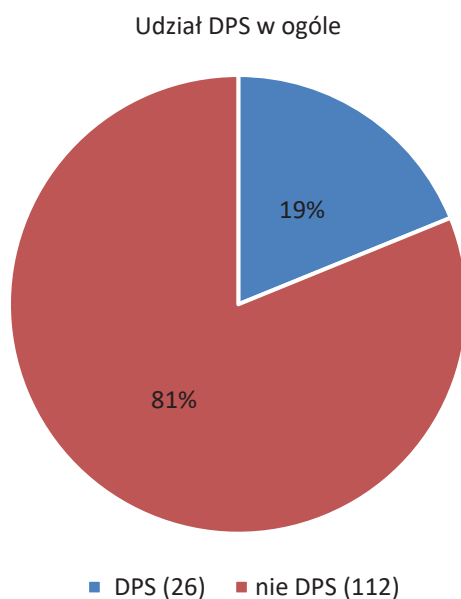
i skierowanie ich uwagi na sprawy „błache.” Mowa tu o kosztach w zakresie bezpieczeństwa prawnego obywateli, prawnego porządku w państwie, mogące skutkować utratą zaufania obywateli do stabilności i realnego wymiaru tego porządku.

2.2. Problem likwidacji niepodjętych depozytów w praktyce statutowej działalności Domów Pomocy Społecznej

Przeprowadzone badanie ujawniło, że stosunkowo znaczny udział w próbie badawczej mają wnioski o likwidację niepodjętych depozytów pozostałych po osobach zmarłych, byłych podopiecznych Domów Pomocy Społecznej. Stąd też zasadnym wydaje się poświęcenie bliższej uwagi tej problematyce.

Wynik przeprowadzonego badania statystycznego obrazuje wykres 1.

Wykres 1. Udział wniosków o likwidację depozytów pozostałych po byłych podopiecznych Domów Pomocy Społecznej w ogólnej liczbie wniosków.

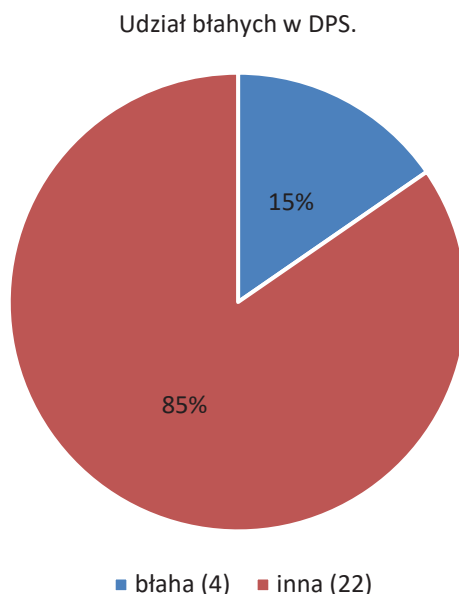

W powyższym wykresie pokazany jest procentowy udział spraw o likwidację niepodjętego depozytu po zmarłym podopiecznym Domu Pomocy Społecznej w ogólnej liczbie zbadanych spraw. Liczby w nawiasach podane na dole wykresu oznaczają liczbę spraw poddanych badaniu, z których pochodzą dane.

W konsekwencji powyższego wyniku zostało postawione pytanie o udział spraw, których przedmiotem są tzw. błache depozyty w ogóle spraw związanych z depozytami w Domach Pomocy Społecznej.

Odpowiedź na to pytanie przedstawia poniższy wykres 2.

Wykres 2. Udział wniosków o likwidację tzw. błahych depozytów (do 100,00 zł) pozostałych po byłych podopiecznych Domów Pomocy Społecznej w ogólnej liczbie wniosków o likwidację niepodjętych depozytów pozostałych po takich podopiecznych.

Powyższy wykres pokazuje procentowy udział spraw o likwidację niepodjętego tzw. błahego depozytu po zmarłym podopiecznym Domu Pomocy Społecznej w ogólnej liczbie wniosków o likwidację depozytów pozostałych w Domach Pomocy Społecznej. Liczby w nawiasach podane na dole wykresu oznaczają liczbę spraw objętych badaniem, z których pochodzą dane.

Wyniki tak przeprowadzonego badania statystycznego uzasadniają zwrócenie uwagi na problematykę związaną z likwidacją niepodjętych depozytów pozostałych po zmarłych podopiecznych Domów Pomocy Społecznej.

Widoczny jest duży udział depozytów sprowadzających się do drobnych kwot. Związany z takimi depozytami problem wynika z faktu, że nie ma spadkobierców, którzy mogą być powołani do ich dziedziczenia. Jednakże ten „obiektywny” brak jest raczej iluzoryczny w ocenie autora badania. W praktyce bowiem spadkobiercy istnieją, tylko nie są zainteresowani ponoszeniem kosztów przewyższających wartość depozytu. Ponadto, gdyby powyższe założenie odnieść do depozytów przekraczających wartość 100 zł ale dalej będących poniżej kosztów postępowania, które poniósłby spadkobierca, zapewne wzrost udziału takich depozytów byłby znaczny. Z drugiej strony Domy Pomocy Społecznej ponoszą obowiązkowe koszty związane najpierw z przechowaniem depozytu a następnie z poszukiwaniem uprawnionych spadkobierców. Na koniec zaś koszty związane z postępowaniem przed sądem. Koszty ponoszone przez DPS-y są często, a w przypadku tzw. błahych depozytów zawsze, niewspółmiernie wyższe od wartości niepodjętego depozytu. A mówimy w tym wypadku o kosztach istotnych z punktu widzenia potrzeb publicznych nakładów na funkcjonowanie DPS-ów. Koszty ponoszone przez DPS-y są

jednocześnie dla nich bezwzględna stratą. Przecież, jak wskazano powyżej, niepodjęte depozyty podlegają przypadkowi na rzecz Skarbu Państwa. DPS-y mają ustawowy obowiązek dochowania należytej staranności w celu ustalenia uprawnionych spadkobierców a następnie poprawnego doręczenia wezwania do odbioru depozytu. Wszelkie wątpliwości w tym zakresie rozstrzygnął Sąd Najwyższy swoją uchwałą z dnia 15 września 2017 r.²⁹ Sąd Najwyższy stwierdził w przywołanej uchwale, że: *Według art. 1 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o likwidacji niepodjętych depozytów (Dz. U. Nr 208, poz. 1537 z późn. zm.; dalej: „u.l.n.d.”), ustawa ta reguluje zasady i tryb likwidacji niepodjętych depozytów znajdujących się w dyspozycji jednostek sektora finansów publicznych. Zgodnie z art. 2 pkt 2 u.l.n.d., jednostką sektora finansów publicznych jest jednostka wymieniona w art. 9 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1870 z późn. zm.; dalej: „u.f.p.”), m.in. samorządowy zakład budżetowy (art. 9 pkt 4 u.f.p.). Nie budzi wątpliwości, że dom pomocy społecznej, utworzony przez jednostkę samorządu terytorialnego, działa w formie tzw. zakładu publicznego (administracyjnego), czyli określonego w art. 14 pkt 7a u.f.p. samorządowego zakładu budżetowego. Oznacza to, że przepisy ustawy o likwidacji niepodjętych depozytów stosuje się także do depozytów przechowywanych w domu pomocy społecznej. Uprawnienie takiego domu pomocy społecznej do przechowywania depozytów wynika z § 5 ust. 1 pkt 3 lit. h rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 sierpnia 2012 r. w sprawie domów pomocy społecznej (Dz. U. z 2012 r. poz. 964 z późn. zm.), w którym wskazano, że dom pomocy społecznej, niezależnie od typu, świadczy usługi wspomagające, polegające m.in. na zapewnieniu bezpiecznego przechowywania środków pieniężnych i przedmiotów wartościowych. W wyniku złożenia przedmiotu przez pensjonariusza do depozytu oraz jego przyjęcia przez dom pomocy społecznej dochodzi do nawiązania relacji umownej przechowania lub umowy depozytu nieprawidłowego (art. 835-845 k.c.). W sentencji cytowanej uchwały Sąd Najwyższy stwierdził, że jeżeli uprawniony do odbioru depozytu zmarł, to jego spadkobierca jest uprawnionym w rozumieniu przepisów art. 6 u.l.n.d.*

Jeśli chodzi o poruszony w pkt. 2.1. obowiązek zachowania należytej staranności przez wnioskującego o likwidację niepodjętego depozytu, który to wymóg dotyczy ustalenia kręgu uprawnionych podmiotów i doręczenia im wezwania do odbioru depozytu, charakterystyczne jest następujące orzeczenie Sądu Okręgowego w Olsztynie³⁰. Sąd Okręgowy odrzucił apelację Powiatu [...] od postanowienia Sądu Rejonowego w Olsztynie odmawiającego likwidacji depozytu złożonego w Domu Pomocy Społecznej. Sąd apelacyjny podzielił stanowisko Sądu Rejonowego, według którego wnioskodawca nie wykazał należytej staranności przy ustalaniu kręgu podmiotów uprawnionych do odbioru depozytu. Treść uzasadnienia postanowienia sądu apelacyjnego jest tak znamienna w przedmiocie niniejszych rozważań, że warto jest przytoczyć odpowiednie fragmenty. Otóż Sąd stwierdził m.in., że: *Sąd Rejonowy wskazał, że z informacji podanych przez wnioskodawcę wynika, iż w rzeczywistości nie podjął on żadnych sta-*

²⁹ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 września 2017 r., III CZP 39/17, OSNC 2018, nr 7-8, poz. 69, LEX nr 2370772.

³⁰ Postanowienie z dnia 5 stycznia 2018 r., IX Ca 1194/16, LEX nr 2458529.

rań, aby ustalić kto jest spadkobiercą zmarłego. W szczególności wnioskodawca nie wykazał w żaden sposób, że wystąpił kiedykolwiek do organu prowadzącego właściwą ewidencję, rejestr lub zbiór danych o udzielenie informacji, umożliwiających ustalenie miejsca zamieszkania lub siedziby. W ocenie Sądu pierwszej instancji warunku tego nie spełnia lakoniczne stwierdzenie, że o złożeniu do depozytu sądowego została powiadomiona krewna zmarłego (bez określenia stopnia jej pokrewieństwa). Sąd Rejonowy wskazał, że niespełnienie tego wymogu uniemożliwiło pozytywne rozpatrzenie wniosku. Sąd pierwszej instancji wskazał ponadto, że wnioskodawca dysponuje instrumentami prawnymi, dzięki którym może poszukiwać osoby uprawnionej na gruncie prawa cywilnego do odbioru pozostawionych środków. Takim instrumentem jest wniosek o stwierdzenie nabycia spadku po zmarłym spadkodawcy. Do złożenia takiego wniosku uprawniony jest każdy, kto ma w tym interes, a czynności w tym postępowaniu mające na celu ustalenie kręgu spadkobierców, sąd spadkowy podejmuje z urzędu. Sąd Rejonowy zaznaczył, że wnioskodawca, zatem uprawniony był (i wciąż jest) do uruchomienia procedur, która w sposób niewątpliwy przybliży go do odnalezienia osoby uprawnionej (spadkobiercy). Dalej, co także wymaga w tym miejscu podkreślenia, Sąd Okręgowy w Olsztynie zauważa: W ocenie Sądu Rejonowego, ustalenia osoby uprawnionej do odbioru depozytu i zawiadomienia o możliwości jego odbioru nie należy wprost utożsamiać z instytucją wywieszenia wezwania na tablicy informacyjnej w siedzibie. Zdaniem Sądu pierwszej instancji, orzekanie w przedmiocie pozbawienia własności (a tym jest procedura likwidacji niepodjętego depozytu) jest najpoważniejszą ingerencją w konstytucyjnie chronione prawo własności, które to prawo winno być należycie chronione. Nie sposób uznać, aby śmierć osoby przebywającej w domu pomocy społecznej, pozostawiającej majątek spadkowy, skutkowała brakiem jakichkolwiek działań ze strony państwa, (którego przedstawicielem są też jednostki sektora finansów publicznych – a więc i powiat – art. 9 pkt 2 ustawy o finansach publicznych), celem prawidłowego zabezpieczenia środków wchodzących do masy spadkowej³¹.

Takie samo stanowisko zajął inny Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim, przy analogicznym zarzucie braku dochowania należytej staranności przez DPS: Wnioskodawca jest obowiązany przedstawić we wniosku dowody potwierdzające dokonanie czynności mających na celu wyjaśnienie, kim jest osoba uprawniona do odbioru depozytu lub jakie jest jej miejsce zamieszkania lub siedziba. Czynności te polegają na wystąpieniu przechowującego depozyt do organu prowadzącego właściwą ewidencję, rejestr lub zbiór danych o udzielenie informacji, umożliwiających ustalenie miejsca zamieszkania lub siedziby uprawnionego (art. 693¹⁹ § 2 k.p.c.) Natomiast w przypadku braku możliwości doręczenia wezwania do odbioru depozytu lub nieustalenia uprawnionego, przechowujący depozyt jest obowiązany dokonać wezwania poprzez jego wywieszenie na tablicy informacyjnej w swojej siedzibie na okres 6 miesięcy. Jeżeli szacunkowa wartość depozytu przekracza kwotę 5000 zł, przechowujący depozyt zamieszcza również ogłoszenie w dzienniku poczytnym w danej miejscowości lub w Biuletynie Informacji Publicznej (art. 6 ustawy z dnia 18 października

³¹ Postanowienie Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 5 stycznia 2018 r., IX Ca 1194/16. Por. także orzeczenia przywołane w punktach poprzedzających, w szczególności w przypisie 13.

2006 r. o likwidacji niepodjętych depozytów; Dz. U. Nr 208, poz. 1537). [...]. Sąd Rejonowy wskazał, że z informacji podanych przez wnioskodawcę oraz wskazanych przepisów jednoznacznie wynika, że wnioskodawca nie podjął żadnych starań, aby ustalić kto jest spadkobiercą zmarłej, czy też kto i w jaki sposób jest z nią spokrewniony. Pomimo stosownego wezwania ze strony Sądu wnioskodawca nie wykazał w żaden sposób, że wystąpił kiedykolwiek do organu prowadzącego właściwą ewidencję, rejestr lub zbiór danych o udzielenie informacji, umożliwiających ustalenie miejsca zamieszkania lub siedziby uprawnionego do odbioru depozytu. Warunku tego nie spełnia lakoniczne stwierdzenie, że o złożeniu do depozytu sądowego została powiadomiona krewna zmarłej (bez określenia stopnia jej pokrewieństwa). Niespełnienie tego wymogu uniemożliwiło pozytywne rozpatrzenie wniosku³².

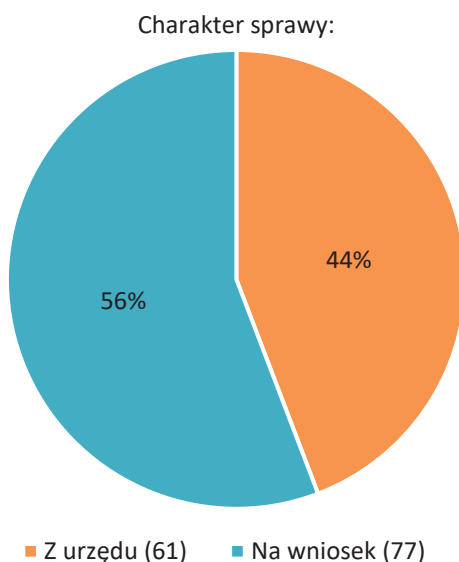
Słusznie podnoszona jest krytyka obowiązujących rozwiązań prawnych, w odniesieniu do tak wrażliwej kwestii społecznej jak finansowanie DPS-ów.

2.3. Rezultaty pozostałych badań statystycznych przeprowadzonych na podstawie akt spraw

W pierwszej kolejności zostało przeprowadzone badanie statystyczne celem odpowiedzi na pytanie o udział postępowań o likwidację niepodjętego depozytu prowadzonych z urzędu (sąd) oraz na wniosek.

Wynik badania przedstawiony jest na wykresie 3.

Wykres 3. Udział postępowań o likwidację niepodjętego depozytu prowadzonych z urzędu (sąd) oraz na wniosek w ogólnej liczbie wniosków o likwidację niepodjętego depozytu.

³² Postanowienie Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 29 września 2014 r., II Ca 372/14, LEX nr 1852733. Podobnie w innych stanach faktycznych: postanowienie Sądu Okręgowego w Gdańsku z dnia 5 grudnia 2012 r. III Ca 504/12, LEX nr 1714971; postanowienie Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 28 grudnia 2015 r. III Ca 1897/15, LEX nr 1958577; postanowienie Sądu Okręgowego w Krakowie z dnia 14 września 2016 r. II Ca 1504/16, LEX nr 2146532.

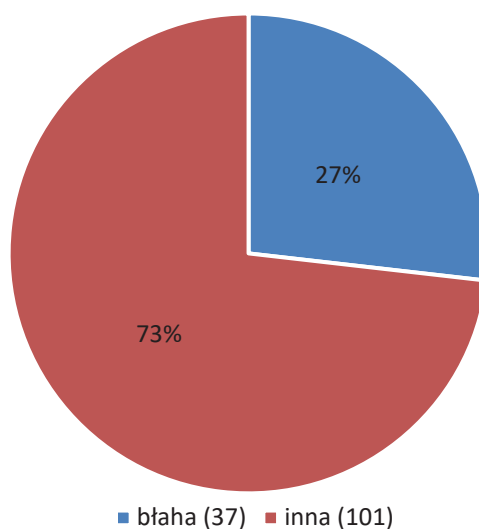
Liczby w nawiasach pod wykresem oznaczają odpowiednio liczbę spraw z urzędu i na wniosek.

W wyniku badania można stwierdzić, że udział spraw z urzędu (sąd) jest większościowy (56%).

Następnie zostało postawione pytanie o udział spraw tzw. błahych depozytów w badanej próbie.

Wynik badania statystycznego zobrazony jest na wykresie 4.

Wykres 4. Udział wniosków o likwidację tzw. błahego depozytu (o wartości do 100,00 zł) w ogólnej liczbie wniosków o likwidację niepodjętego depozytu.

Liczby w nawiasach pod wykresem oznaczają odpowiednio ilość spraw, których przedmiotem były tzw. błahy depozyty i spraw pozostałych.

Powyższy wynik pokazuje znaczny udział spraw „błahych”. Ponadto, biorąc pod uwagę granice błędu statystycznego badanej próby, zasadne wydaje się przyjęcie konkluzji, że udział spraw z tzw. błahymi depozytami sięga poziomu 1/3 wszystkich spraw o likwidację depozytów.

Powyższy wynik wskazuje zasadność podjęcia prac legislacyjnych w przedmiocie uproszczenia likwidacji tzw. błahych depozytów.

3. Wnioski z przeprowadzonego badania i uwagi odnośnie do propozycji zmian legislacyjnych

Celem wypowiedzi w niniejszym punkcie nie jest wyczerpujące omówienie stanowisk doktryny prawa i orzecznictwa w konstytucyjnym aspekcie. Wydaje się, że nie ma takiej potrzeby z racji na przedmiot rozważanego niżej „konstytucyjnego” dylematu.

1. W odniesieniu do pytania o ewentualną rezygnację przez prawodawcę z drogi sądowej w przypadku procedury likwidacji niepodjętego depozytu (w rozumieniu u.l.n.d.) w przypadku depozytów o wartości nieprzekraczających 100,00 zł należy stwierdzić, że w świetle powyższych wywodów intencja takiej zmiany jest zrozumiała. Należy zgodzić się ze słusnością postulatu zmian legislacyjnych polegających na maksymalnym uproszczeniu postępowania o likwidację podjętego depozytu. Zmiany takie będą korespondować z postulatami społecznymi o zniesienie nadmiernego formalizmu prawnego, którego skutkiem są niepotrzebne koszty ekonomiczne oraz społeczne³³. Przeciętnemu obywatelowi obserwującemu system likwidacji niepodjętych depozytów już na pierwszy rzut oka narzuca się wniosek o całkowitym oderwaniu tej regulacji od realiów ekonomicznych życia społecznego. Za przykład może tu stanowić stan faktyczny z przywoływanego wyżej orzeczeniu Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2011 r., I KZP 14/11. Rozstrzyganie przez prokuratora, funkcjonariuszy Policji, sądów obydwu instancji o kosztach przetrzymywania starego samochodu kształtujących się na poziomie 120 zł w sztywnych ramach sformalizowanej procedury a następnie zaangażowanie do sporu Sądu Najwyższego jest przykładem przesadnego trzymania się litery prawa, doprowadzającym w konsekwencji organy państwa do zaniechania podstawowego obowiązku każdego racjonalnie działającego podmiotu jakim jest obliczanie kosztów i efektywności społeczno-ekonomicznej podejmowanych działań. Warto przywołać w tym miejscu cytowane wyżej orzeczenie sądu w sprawie likwidacji depozytu o wartości 1 grosza.

³³ Te ostatnie polegają na zaangażowaniu i tak już przeciążonego obecnie wymiaru sprawiedliwości, co odbija się negatywnie na postępowaniach w sprawach dalece ważniejszych.

2. Oczywiście jest konstatacja, że racjonalność rozważanej zmiany wymaga, aby w równej mierze objęła ona wszystkie depozyty o wartości nieprzekraczającej 100,00 zł. niezależnie od jurydycznego pochodzenia tych depozytów. W tym miejscu pojawia się jednak problem konstytucyjności takiej „całościowej” regulacji prawnej. Mamy bowiem do czynienia z podziałem na depozyty przechowywane w sądzie oraz poza nim.

W przypadku depozytów sądowych z oczywistych względów pozostałaby dalej utrzymana droga sądowa, czyli postępowanie likwidacyjne z urzędu. Toteż przedmiotem dywagacji prawodawczych byłyby wyłącznie kosmetyczne zmiany sprowadzające się do uproszczenia tejże procedury, ale bez istotnych zmian dla praktyki stosowania prawa. W przypadku depozytów przechowywanych poza sądem, rezygnacja z drogi sądowej wchodziłaby już wprawdzie w grę, ale rezultatem byłoby istotne – w konstytucyjnym aspekcie – zróżnicowanie trybów likwidacji niepodjętych depozytów o wartości mniejszej niż 100,00 zł. Zostałaby bowiem utrzymana droga sądowa w procedurze likwidacji depozytów przechowywanych w sądzie, a w odniesieniu do innych depozytów taka droga byłaby zniesiona. Zgodnie z niekwestionowanym stanowiskiem „konstytucyjnej” doktryny oraz orzecznictwa w Polsce wątpliwa byłaby dopuszczalność wyłączenia możliwości skorzystania z konstytucyjnego prawa do sądu określonej grupy podmiotów będących w podobnej sytuacji prawnej z tymi, którym to prawo dalej by przysługiwało³⁴. Powyższy pogląd jest nieunikniony w świetle dogmatyki prawnej. Zachodzi więc pytanie o możliwość rozwiązania sformułowanego wyżej dylematu.

Można w tym miejscu odwołać się do argumentu braku bezwzględnie nieograniczoności, tzn. braku bezwyjątkowości w stosowaniu praw konstytucyjnych. Wszak już na płaszczyźnie przepisów Konstytucji mamy do czynienia chociażby z postanowieniami art. 31 ust. 3. określającymi dopuszczalność ograniczeń lub wyjątków w rozważanej mierze. Dogmatyczna „sterylność” grozi sprowadzeniem wszelkich rozważań w gruncie rzeczy do hipotetycznego wzorca doskonałej ochrony prawa własności w oderwaniu od poszukiwanego wzorca możliwego do zrealizowania w praktyce stosowania prawa³⁵. Przynajmniej, że taki teoretyczny wzorzec, aczkolwiek w pewnym sensie doskonały, nie ma możliwości zastosowania w praktyce. W całym obszarze legislacji w państwie mamy do czynienia z nieustanną i obiektywną koniecznością wyważenia pomiędzy dogmatycznymi wzorcami o charakterze postulatywnym a praktycznym przedmiotem i celem prawodawcy pozostającym w zgodzie z aksjologią i zasadami konstytucji. Ten drugi aspekt wyżej postawionego dylematu przesądza zarazem – co jest oczywiste

³⁴ Zaczynając od kwestii zgodności z takimi fundamentalnymi prawami konstytucyjnymi, jak np. równość wobec prawa czy prawo do sądu a kończąc na zgodności z konstytucyjnymi regułami dopuszczalności ograniczeń określonych w przepisach art. 31 ust. 3 Konstytucji.

³⁵ Także w aspekcie legislacyjnej działalności prawodawcy.

– o sensie prawodawstwa w ogóle. Przecież konstytucyjne obowiązki państwa oznaczają także imperatyw takiego czynnego działania, które nie tylko może mieć zastosowanie w praktyce, ale daje też gwarancje i rozwiązania³⁶ w tejże praktyce. Postanowienia Konstytucji stawiają wobec państwa wymóg „realnego” dążenia i osiągania celów, określonych w tych postanowieniach, a mających postulatyczny charakter.

Pozostając na gruncie przepisów art. 31 ust. 3 Konstytucji, nie tylko zauważamy brak nieograniczonej „bezwzględności” danego prawa konstytucyjnego, wskazany uwarunkowaną³⁷ możliwością fragmentarycznego³⁸ ograniczenia tych praw. Na gruncie tym poszukujemy propozycji rozwiązań.

3. Można rozważyć podjęcie „pośrednich” prac legislacyjnych dotyczących DPS-ów jako regulacji szczególnej. Chodzi o ustalenie obowiązku DPS-ów w zakresie czynności zmierzających do ustalenia uprawnionego do odbioru depozytu i maksymalne uproszczenie obowiązku DPS-ów w tym zakresie. Można też rozważyć „zautomatyzowanie” sądowej procedury w sprawach likwidacją depozytu z DPS. W rezultacie oznaczałoby to jednak rezygnację z postulatu odciążenia sądów od spraw „błahych”.
4. Powyższe uwagi zawierają jednak propozycje wyłącznie drobnych zmian. Można także rozważyć rozwiązanie, w którym odpada powyższy problem konstytucyjnej zgodności, w oparciu o pytanie, czy fundamentalnym błędem regulacji u.l.n.d. nie jest konstruowanie jej w taki sposób, w którym to depozytariusz obciążony jest obowiązkiem poszukiwania osoby uprawnionej do jego odbioru. Przemawiają za tym przykłady spraw dotyczące „groszowych” depozytów. Można rozważyć systemowe rozwiązanie polegające na przykład na szybkim likwidowaniu poprzez przejęcie (pieniądze) lub sprzedaż wszelkich depozytów, które nie mają wartości pozaekonomicznej i stworzenie jednej centralnej bazy danych, czyli tzw. „rejstru niepodjętych depozytów”³⁹, do poszukiwania depozytów przez podmioty uprawnione i wykazujące inicjatywę w ich odebraniu. Oczywiście przy założeniu warunku upływu określonego terminu. Środki ze zlikwidowanych w ten sposób depozytów mogłyby trafić do tzw. funduszu depozytowego, który byłby odpowiedzialny za wypłatę depozytów w przypadku zgłoszenia się uprawnionego w określonym terminie bądź też dodatkowo w wybranych sytuacjach szczególnych. Z prawdopodobieństwem graniczącym z pewnością należy uznać, że po odbiór depozytów zgłosiłoby się skutecznie nie więcej niż 5% uprawnionych. Tak byłoby – w ocenie autora badania – w przypadku depozytów o wartości rzędu kilkuset złotych (np. do 500,00 zł). Rozwiązanie takie dałoby ogromną oszczędność, gdyż depo-

³⁶ Niezależnie od stopnia ich realizacji w konkretnych przypadkach w odniesieniu do ustawodawczego wzorca.

³⁷ Przesłankami określonymi w art. 31 ust. 3 Konstytucji.

³⁸ Tzn. nienaruszającego istoty prawa, zgodnie z art. 31 ust. 3 Konstytucji.

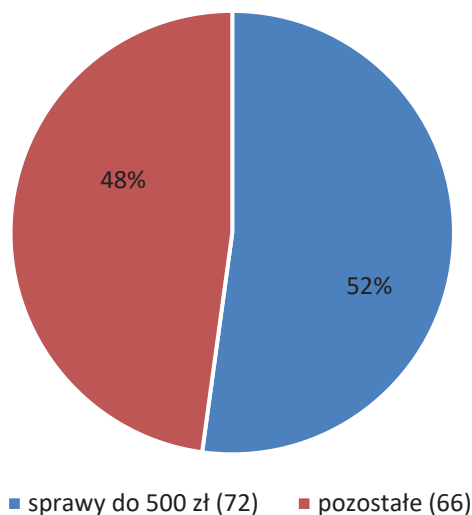
³⁹ Przy zasadzie jawności oraz domniemaniu znajomości wpisów.

nujący byłby w praktyce zwolniony z 95% obowiązków związanych z poszukiwaniem osób uprawnionych do odbioru depozytu. Jak wskazują wyżej przytoczone orzeczenia, poszukiwania uprawnionych są ogromnym obciążeniem w skali całego kraju, nawet jeżeli nie każdorazowo angażują siły Sądu Najwyższego i Prokuratora Generalnego. Uwolnione (zaoszczędzone) w ten sposób środki majątkowe oraz uzysk w postaci odciążenia organów państwa, w tym w obszarze bezpieczeństwa i wymiaru sprawiedliwości, byłyby spożytkowane na rozwiązywanie istotnych problemów społecznych. Systemowe przerzucenie na osoby uprawnione do odbioru zlikwidowanych depozytów inicjatywy w odbiorze depozytu podlegającego likwidacji dokonane w zgodności i w oparciu o dyrektywy art. 31 ust. 3 Konstytucji nie naruszałoby praw i wolności konstytucyjnych.

Niezależnie od powyższych propozycji należy poddać pod rozagę uaktualnienie kwotowego progu obecnych 100 złotych do współczesnych realiów ekonomicznych. Autor niniejszego raportu sądzi, że w tym wypadku minimalna kwota powinna wzrosnąć co najmniej do rzędu 500,00 złotych.

Przykładowo, odniesienie kwoty 500,00 złotych do próby będącej przedmiotem badania aktowego daje nam wynik, który został przedstawiony na wykresie 5.

Wykres 5. Udział wniosków o likwidację niepodjętego depozytu o wartości do 500,00 zł w ogólnej liczbie wniosków o likwidację niepodjętego depozytu.

Liczby w nawiasach pod wykresem oznaczają odpowiednią liczbę spraw o likwidację depozytu o wartości do 500 złotych i powyżej 500 złotych.

Wynik badania statystycznego pokazuje, że sprawy depozytowe o wartości do 500 złotych stanowią większość postępowań o likwidację niepodjętego depozytu.

Zaproponowana tu kwota w wysokości 500 złotych jest propozycją uważaną przez autora za „bezpieczną” jeśli chodzi o całkowite, realne koszty (a nie sprowadzone tylko do jednej z obowiązkowych opłat sądowych) czynności związanych z likwidacją depozytu.

Bibliografia

- Gudowski J. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, red. T. Ereciński, Warszawa 2012.
- Markiewicz K., *Postępowanie w sprawach depozytowych*, Warszawa 2007.
- Piaskowska O. M., *Właściwość sądu do orzekania w przedmiocie depozytu w sprawie karnej*, „Prokuratura i Prawo 2009”, nr 1.
- Siwek M., Glosa do postanowienia SN z dnia 26 października 2011 r., I KZP 14/11, LEX 2012.
- Studzińska J., *Likwidacja niepodjętego depozytu* [w:] J. Studzińska, E. Gapska, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2020.
- Zieliński A. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2014.